Тематична рубрика: Теорія і методика виховання
УДК 373.01

ЕТАПИ ПРОЄКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

FUNDAMENTALS OF DESIGNING THE EDUCATIONAL SYSTEM OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION

Гагарін М. І.
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

У статті висвітлено сутність поняття «виховна система закладу загальної середньої освіти», «проєкт», «проєктування», «педагогічне проектування», «проєктування виховної системи»; розглянуто погляди науковців, щодо потенціалу і особливостей педагогічного проєктування, проаналізовано етапи проєктування виховних систем.

Метою статті є визначення та аналіз етапів проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти.

Виховну систему школи визначено як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, концепція, завдання, суб'єкти (учні, педагоги, батьки), життєвий простір (системоутворююча діяльність, спілкування, відносини, управління, самоуправління, взаємодія), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах.

Проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти розглядаємо як цілеспрямоване визначення програми життєдіяльності суб'єктів педагогічної взаємодії, всі компоненти якої взаємопов'язані між собою, складають цілісну структуру і забезпечують досягнення визначених цілей і задач виховання.

У статті схарактеризовано етапи проєктування виховної системи (початковий, моделювання, реалізація проєкту, корекційний, заключний) та чинники, що визначають основи проєктування виховних систем.

Робиться висновок, що феномен виховної системи є складним та багатомірним явищем, а проєктування сучасних виховних систем в закладах загальної середньої освіти є потребою часу.

Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі проєктування та розвитку виховної системи. Подальших досліджень потребує вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо даної проблематики.

Ключові слова: *система, виховна система, виховна система закладу загальної середньої освіти, проєкт, проєктування, педагогічне проєктування, проєктування виховної системи, етапи проєктування виховної системи.*

The article deals with the essence of the concept of «educational system of the institution of general secondary education», «project», «designing», «pedagogical designing», «designing the educational system»; the views of scientists, the potential and features of pedagogical design, the stages of designing educational systems are analyzed.

The purpose of the article is to identify and analyze the stages of designing the educational system of a general secondary education institution.

The educational system of the school is defined as a complex of interrelated and interdependent basic components (educational goal, concept, tasks, subjects (pupils, teachers, parents), living space (system-forming activity, communication, relations, management, self-management, interaction), which constitutes a

complete socio-pedagogical structure and provides in the process of its functioning and development of formation, realization and self-realization of the individual, his life realization in the physical, mental, social and spiritual spheres.

We consider designing the educational system of a general secondary education institution as a purposeful definition of the program of life of the subjects of pedagogical interaction, all components of which are interconnected, form a coherent structure and ensure the achievement of certain goals and objectives of education.

The article describes the stages of designing the educational system (initial, modeling, project implementation, corrective, final) and the factors that determine the basics of designing educational systems.

It is concluded that the phenomenon of the educational system is a complex and multidimensional phenomenon, and that the design of modern educational systems in general secondary education institutions is a time consuming task.

Research materials can be used in the design and development of the educational system. Further studies require a study of domestic and foreign experience in this area.

***Key words**: system, educational system, educational system of general secondary education institution, project, design, pedagogical design, design of educational system, stages of design of educational system.*

Постановка пробеми в загальному вигляді. Проблема цілеспрямованого визначення стратегії і тактики виховного процесу потребує узгодженості виховних впливів на особистість, інтеграції виховних зусиль, власне, системного підходу у вихованні, що може бути досягнуто шляхом створення виховних систем закладів загальної середньої освіти.

Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей визначає основою нової парадигми виховання особистість дитини, визнання її найвищою цінністю, орієнтацію педагога на педагогіку партнерства, зростання виховного потенціалу освітнього середовища та проєктування

цілісного виховного простору закладу освіти [12, с. 3].

Як справедливо зазначає А. Макаренко, «добре в людині завжди доводиться проєктувати і педагог зобов'язаний це робити» [7, с. 134].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, обґрунтування методу проєктів та проєктування здійснено в дослідженнях Дж. Дьюї, В. Кілпатріка, Є. Коллінгса та ін.

Психолого-педагогічне, педагогічне проєктування досліджували В. Киричук, О. Коберник, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.

Проєктування інноваційних педагогічних систем висвітлено в працях В. Докучаєвої; особливості проєктування виховного процесу досліджує О. Коберник; науковець О. Кравцов розглядає проєктування на засадах полікритеріального підходу до педагогічної дійсності.

Теоретичні засади становлення та розвитку виховних систем досліджували В. Ковальчук, Л. Новикова, В. Оржеховська, Є. Степанов, Т. Федорченко та ін. Однак, необхідно здійснити дослідження етапів проєктування сучасних виховних систем.

Мета статті полягає у визначенні та аналізі етапів проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Виховна система закладу загальної середньої освіти є комплексом взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, концепція, завдання, суб'єкти (учні, педагоги, батьки), життєвий простір (*системоутворююча діяльність, спілкування, відносини, управління, самоуправління, взаємодія*), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах.

У дослідженнях О. Кравцова виховна система розглядається в контексті системного проєктування та схарактеризована як цілісний соціально-педагогічний організм, що виникає в результаті взаємодії суб'єктів

виховного процесу (учнів, педагогів, батьків) і вирізняється інтегративними характеристиками: спосіб життя шкільного колективу, його єдине часове та ціннісно-орієнтаційне поле [5, с. 16].

Термін «проєкт» (від латинського «*pro*» – наперед *і* «*jacere*» – кидати) означає «викинутий, виставлений наперед».

Основоположник методу проєктів В. Кілпатрік визначав «проєкт» як «цілеспрямовану від усього серця дію, яка проводиться в соціальному середовищі» [13, с. 162]. Науковець визначив наступні випи проєктів: творчий проєкт, розважальний, проблемний, проєкт індивідуального навчання. Кожний з проєктів проходить чотири фази: визначення мети, планування, виконання, оцінка-обговорення. Ідеальна прогресія відбувається, коли всі чотири фази ініціюються і завершаються самими учнями, а не вчителем.

Поділяємо точку зору О. Коберника, що тлумачить «проєкт» як прототип, ідеальний образ імовірного або можливого об’єкту, а проєктування – як створення ідеального опису майбутнього об’єкту, що передує його реалізації [3].

В. Сухомлинський зазначав, що «проєктування і творення людини, здатної стати активною силою суспільного розвитку, і нині, і в майбутньому – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема» [12, с. 208].

У дослідженнях А. Макаренко наголошується, що педагогічне проєктування є початковим моментом в організації виховного процесу. Якщо без проєкту не можна побудувати будинок – так не можна і виховати людей, не маючи уявлення про те, які якості їм повинні бути притаманні. Відповідно, як стверджував А. Макаренко, «… коли ви бачите перед собою вихованця – хлопчика чи дівчинку, ви повинні проєктувати більше ніж здається для ока. І це завжди правильно. Як добрий мисливець, роблячи постріл у ціль, що рухається, бере далеко вперед, так і педагог у своїй виховній справі повинен брати далеко вперед, багато вимагати від людини і страшенно поважати її» [9, с. 81].

У працях О. Коберника педагогічне проєктування визначено як цілеспрямоване творче попереднє визначення і конструювання програми сумісної діяльності суб'єктів педагогічного процесу та її подальшої реалізації, спрямованої на забезпечення особистісно-розвивального підходу у досягненні мети виховання [3].

Науковець В. Докучаєва розглядає проєктування загалом як: спосіб інноваційної діяльності в освітньому просторі, вид інтелектуально-творчої (перетворювальної) діяльності суб'єкта, ідеальний процес; а проєктування інноваційних педагогічних систем визначено як вид інтелектуально-творчої (науково-дослідницької) діяльності суб'єкта щодо вивчення резервів освітнього (педагогічного) середовища й подальшого його перетворення, продуктом якої є інноваційна педагогічна система [1, с. 36–37].

Проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти розглядаємо як цілеспрямоване визначення програми життєдіяльності суб'єктів педагогічної взаємодії, всі компоненти якої взаємопов'язані між собою, складають цілісну структуру і забезпечують досягнення визначених цілей і задач виховання.

У дослідженнях В. Докучаєвої визначено етапи проєктування інноваційних педагогічних систем:

– моделювання (діагностичне);

– цілепокладання;

– моделювання (прогностичне);

– проєктування (обґрунтування вибору певної моделі інноваційної педагогічної системи та укладання плану її реалізації), що включає низку проміжних етапів (створення концепції проєкту, визначення стратегій діяльності, створення узагальнених моделей діяльності, розробка моделей перехідного стану педагогічної системи (від діючої її моделі до майбутньої);

– конструювання (обґрунтування дій дослідника за вектором «творчий задум – ескізний проєкт – робочий проєкт», що передбачають фіксування уявних моделей у знакових моделях);

– експериментально-технологічний (обґрунтування й апробація моделей засобів забезпечення процесу реалізації проєкту);

– упровадження (реалізація ідеальних – теоретичних, експериментальних моделей, провідних підсистем управління; запуск життєвого циклу інноваційної педагогічної системи);

– оцінювання (визнання факту життєздатності моделі інноваційної педагогічної системи) [1].

Дослідниця освітньо-виховних систем В. Ковальчук розглядає проєктування як один з окремих етапів формування системи, що передбачає розробку концепції, вибір системоутворюючої діяльності, «випереджальних ситуацій», створення моделі випускника закладу освіти, як ідеального образу особистості. Наступний етап – становлення системи пов’язаний із визначенням змісту та структури системи, пріоритетними напрямами діяльності, взаємодією із середовищем, впровадження інновацій.

На етапі стабільного функціонування системи посилюються інтеграційні процеси, переважає особистісно орієнтований підхід, педагогіка гуманних відносин, зростають потреби колективу, як співдружності учнів та дорослих.

Етап оновлення і перебудови системи може набувати кризового характеру; функціонування системи потребує суттєвого оновлення. На даному етапі освітньо-виховна система може проєктуватись в іншому напрямі [4, с. 77–78].

Науковець О. Кравцов визначив наступні етапи проєктування виховної системи школи:

– передпроєктний;

– організаційний;

– етап ситуаційного та понятійного самовизначення;

– ціннісно-змістового самовизначення;

– концептуалізації;

– програмування;

– реалізації проектного задуму;

– рефлексії [5].

Узагальнення поглядів науковців та здійснення дослідження даної проблеми дає змогу виокремити наступні етапи проєктування виховної системи:

– *початковий* – в межах якого здійснюється діагностика, цілепокладання, планування виховної діяльності закладу загальної середньої освіти;

– *моделювання* – створення теоретичної моделі виховної системи передбачає, насамперед, визначення мети, обґрунтування автором, чи колективом однодумців, концепції виховної системи, її конкретизація за допомогою завдань, необхідних для вирішення учасниками системи (учні, педагоги, батьки), що забезпечить створення життєвого простору системи (спілкування, системоутворююча діяльність, відносини, управління, самоуправління, взаємодія). Модель виховної системи має містити дієві показники та критерії для оцінювання результатів функціонування виховної системи, подальшого аналізу і здійснення коригувального впливу на компоненти системи;

– *реалізація проєкту* – «матеріалізація» змодельованої системи, власне, втілення проєкту в життя, виконання запланованих проєктних дій та відстежування динаміки даного процесу;

– *корекційний* – оцінка результатів виконання проєкту та здійснення, за потребою, корекції;

– *заключний* передбачає визначення результатів проєктної діяльності, ефективності створеної виховної системи та вибір варіантів щодо продовження її (системи) функціонування.

До чинників, що визначають основи проєктування виховної системи належать:

– виховна мета, завдання, концепція виховної системи;

– своєрідність та специфіка функціонування закладу загальної

середньої освіти (структура, системоутворююча діяльність, управління, самоуправління);

– освоєння суб'єктами системи соціального, предметного і природного середовища та взаємодія виховної системи з іншими соціальними системами;

– традиції, інновації;

– забезпеченість ресурсами;

– учасники виховної системи (учні, педагоги, батьки);

– інтереси і потреби вихованців, рівень вихованості учнів.

Висновки. Отже, схарактеризовано етапи проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти (*початковий, моделювання, реалізація проєкту, корекційний, заключний*) та чинники, які визначають основи проєктування виховної системи, що уможливлює ефективний виховний вплив на особистість, вирішення завдань сучасного виховного процесу.

Перспективи подальших розвідок щодо даної проблематики вбачаємо у дослідженні вітчизняного та зарубіжного досвіду проєктування виховних систем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем: автореф. дис. … докт. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2007. 46 с.

2. Киричук В. О. Педагогічне проектування як основа управління розвитком особистості учня. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2013. № 8–9. С. 90–95.

3. Коберник О. М. Сутнісна характеристика проектування педагогічного процесу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2012. Ч.2. С. 101–109.

4. Ковальчук В. А. Освітньо-виховні системи закладів середньої

освіти: навчально-методичний посібник. Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івані Франка, 2018. 120 с.

5. Кравцов А. О. Проектирование воспитательной системы школы в контексте поликритериального подхода к анализу педагогической действительности : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01. Санкт-Петербург, 2003. 26 с.

6. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Київ, 1954. Т. 5. 382 с.

7. Новикова Л. И. Воспитание как педагогическая категория. *Педагогика*. 2000. № 6. С. 32–33.

8. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.

9. Провідництво в освіті. Від ідеї до вічності: колективна монографія / за заг. ред. І. Т. Богданова. Київ : Освіта України, 2017. 368 с.

10. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с.

11. Степанов Е. Н. Персонифицированная система воспитания ребенка: первоначальные представления. *Классный руководитель*. 2017 № 3. С. 5–17.

12. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / Вибр. твори: В 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т.1. С. 55–208.

13. Kilpatrick W. H. The project method. *Teachers College Record*. 1918. № 19. P. 319–335.